

Barne- og familiedepartementet

postmottak@bfd.dep.no

Høringsuttalelse til NOU 2020: 14 Ny barnelov

Ref.: 21/21

Det vises til departementets NOU 2020:14 Ny barnelov, og høringsbrev av 4. desember 2020.

Reforms syn på utkastet:

På tross av enkelte gode forslag til justeringer, har Barnelovutvalget bare i begrenset grad tatt inn over seg de store samfunnsmessige problemene dagens lovverk, og praktiseringen av det, skaper for barn som lever i familier preget av konflikt. Dette gjenspeiles i særlig grad i utvalgets lite offensive forslag for å komme samværssabotasje til livs. På den positive siden er forslaget om at bostedsforelder ikke uten samtykke kan ta med seg barnet til et annet sted av landet, og på den måten vanskeliggjøre kontakten mellom barnet og den andre forelder.

Reform – ressursenter for menn driver hjelpetilbud for menn i vanskelige livssituasjoner, samler inn og formidler kunnskap om gutter og menn, og er en pådriver for et mannsperspektiv i likestillingspolitikken. Reform er en privat og uavhengig stiftelse som mottar grunnfinansiering fra staten.

Innledning og overordnet kommentar

Fedre er blitt en sosial realitet i Norge de siste 30 årene, i takt med den sterke økningen i fedrenes samvær med barna – først og fremst takket være fedres eget ønske om å være nærværende. Politisk har fedrekvoten vært den viktigste drivkraften. Det er ikke lenger mor som er den eneste omsorgsperson i familien, og det er ikke lenger bare mor som kan noe og vet noe om barn. Norske fedre bruker mye og stadig mer tid med barn, og kan og vet derfor mye om deres beste.

Fedre har legitime ønsker og krav for seg og for deres relasjon til barna. Ikke minst er det viktig for dagens fedre at relasjonen til barna respekteres og videreføres, også etter samlivsbrudd. Denne nye situasjonen er det fortsatt mange som ikke har tatt inn over seg. Det gjelder mange mødre, og det gjelder ansatte i hjelpeapparatet og andre aktører som tolker barneloven. Gjentatte undersøkelser viser at hjelpeapparat og mødre har en klar helning mot det morssjåvinistiske. Mangelen på forståelse og aksept av fedre som omsorgsgivere genererer konflikt.

Reform støtter Likestillings- og diskrimineringsombudet, som i sitt hørings svar understreker at måten vi organiserer omsorgen i samfunnet er avgjørende for hva

slags muligheter menn og kvinner har til å finne en god balanse mellom arbeid og familie. Ombudet peker på at likestilt foreldreskap er et viktig middel for likestilling og en vei bort fra diskriminering, både for kvinner og menn. Uten en normativ aksept for fedre til å velge mer omsorg og for mødre til å velge mer lønnet arbeid blir valgfriheten begrenset. Dette gjelder også for omsorg etter samlivsbrudd.

Tidligere innspill

I departementets innspillsmøte med sivilsamfunnskatører 22. mai 2019, ved oppstarten av Barnelovutvalgets arbeid, understreket Reform behovet for en helhetlig gjennomgang av barneloven. I innspillsmøtet viste vi blant annet til Ellingsæterutvalgets rapport (NOU 2017:6), som slo fast at velferdsstaten ikke med samme styrke har klart å fremme far som omsorgsperson, som når det gjelder morsrollen.

Vi pekte på at det samme kan sies om velferdsstatens hjelpere, altså tjenesteytere i posisjoner til å påvirke ansvars- og omsorgsfordelingen i familiene. Vi lever i et morssentrert samfunn, der mange hjelpere har problemer med å se at man forskjellsbehandler etter kjønn. Blant annet gjelder dette barnevernet, der Anita Skårstad Storhaugs doktorgradsavhandling har avdekket at mødre og fedre forskjellsbehandles, på den måte at fedres ressurser ikke trekkes inn og blir brukt, mens betydelige ressurser blir brukt til å kvalifisere mødre med lav omsorgsevne (Storhaug, 2015). Dette får i sin tur store konsekvenser for barna.

Videre pekte vi på samværssabotasje fra det som kalles bostedsforelder, og flytting der det som i dag kalles samværsforeldre ikke tas med på råd, som særlig betente områder.

Siden Reform har jevnlig kontakt med menn i krise, og derfor kjenner til hvor problematisk dagens lovverk og praktiseringen av det oppleves for mange, uttrykte vi forventninger til utvalgets utredning. Dessverre innfris disse forventningene bare delvis. Det kan synes som utvalget i redsel for å høste for mye kritikk, ikke velger løsninger vi vet vil gi merkbare og positive endringer, og i stedet legger seg på en linje med forsiktige justeringer. Slik vi ser det, bidrar derfor barnelovutvalgets utredning og forslag til tiltak bare i begrenset grad til en reelt bedret situasjon. Det er likevel noen lyspunkter.

Barnets beste og likestilt foreldreskap

Reform stiller seg bak utvalgets intensjon om at Barneloven skal fremme barnets beste. Mange barn lever i dag i en situasjon der de fremmedgjøres fra den ene forelderen. Dette skjer blant annet i form av samværssabotasje, som vi kommer tilbake til.

Vi har stor sans for Foreningen 2 Foreldres syn på dette, som i sitt hørings svar tydeliggjør problemstillingen slik: «Familiebånd brytes over og barn mister ofte tilgang til en hel familiegren i kjølvannet av samlivsbrudd. Den vanligste måten norske barn

mister en av foreldrene sine på, er ikke ved død forvoldt av sykdom eller ulykke, men ved foreldrenes samlivsbrudd.»

Problemstillingen får imidlertid lite oppmerksomhet i utredningen, og det finnes få (om noen) konkrete forslag til tiltak som gir beslutningsmyndighet til familievernet eller andre lavterskeltilbud, slik at disse kan bekjempe dette samfunnsproblemet på et lavest mulig nivå.

Utvalget har vurdert om loven bør gi uttrykk for prinsippet om likestilt foreldreskap, men har konkludert med at det de kaller barnets beste skal være en overordnet rettesnor. Vi ser dette som en konstruert motsetning, der utvalget i praksis legger til grunn at likestilt foreldreskap står i motsetning til barnets beste.

Etter vårt syn forholder det seg motsatt. Et likestilt foreldreskap er *i seg selv* til barnets beste. Likestilling er en kjerneverdi i samfunnet, som skal gjennomsyre våre valg og våre lover. Barnas beste er å ha lik mulighet til å knytte bånd til sine foreldre, uavhengig av hvilket kjønn foreldrene har, og uavhengig av om foreldre fortsatt bor sammen eller ikke. Likestilling mellom foreldre bør med andre ord være et mål i seg selv, fordi barn som lever med foreldre som tar like stor del i oppdragelsen og i tilknytningsarbeidet, vil få et sterkere bånd til begge sine foreldre, og dennes storfamilie. All relevant forskning tilsier at dette er det beste for barn.

Automatisk tildelt foreldreansvar

Utvalget foreslår at loven endres slik at mor automatisk får foreldreansvaret alene, dersom foreldrene aldri har vært gift eller bodd sammen ved barnets fødsel.

Reform støtter ikke dette forslaget. Vi er enige med Likestillings- og diskrimineringsombudet, som i sitt hørings svar skriver at automatisk delt foreldreansvar vil fremme et mer likestilt foreldreskap, der fars rettigheter og plikter tydeliggjøres gjennom loven. Barnet har rett til omsorg fra både mor og far, og automatisk felles foreldreansvar vil bidra til å oppfylle denne rettigheten for barnet.

Delt fast bosted

Reform støtter utvalgets flertall i at delt fast bosted kan være en god ordning for både barn og foreldre når betingelsene ligger til rette for dette.

Fedre revolusjonen vi har sett de siste 30 årene har også fått stor betydning for hvordan samlivsbrudd håndteres. Økning av foreldre som seg imellom avtaler delt bosted er betydelig, og denne formen omfatter nå over 25 % av barnefamilier som har gjennomgått samlivsbrudd.

I dag avtales delt bosted ofte der foreldrenes økonomi er god. Denne løsningen bør ikke blir forbeholdt de privilegerte. Det er derfor gode argumenter for delt bosted mellom foreldre skal være lovens utgangspunkt, om ikke annet bestemmes av foreldrene, samt at retten også skal ha kompetanse til å idømme delt bosted. Det har stor verdi at tette bånd og gode relasjoner til begge foreldrene opprettholdes.

Vi er enige med Foreningen 2 Foreldre, som i sitt hørings svar viser til at gjeldende barnelov og rettspraksis har ført til at i ca. 75 % av tilfellene der foreldrene ikke bor sammen, så er det den ene av foreldrene som ensidig kan ta de viktigste avgjørelser om barnas omsorg og dagligliv, herunder hvor i landet barnet skal bo. Dette er uheldig.

I all hovedsak er det blitt lagt til grunn at dersom ikke foreldrene selv blir enige om og avtaler delt fast bosted, så vil det i utgangspunktet være til barnets beste at bostedsforelder alene har avgjørelsesmyndigheten i de viktige spørsmålene om barnas omsorg.

Barn har rett til familieliv med begge sine foreldre, og det foreligger en rekke studier som viser sannsynlige årsakssammenhenger mellom bostedsform og gjensidig foreldreomsorg, og barnets fysiske og psykiske helse (Meland, Breidablik, Thuen, 2019). Barn som har hatt god kontakt med begge sine foreldre rapporterer bedre selvpålevd helse, bedre følelsesmessig regulering og mindre helserisikoatferd i løpet av tenårene. Studien er ikke referert av utvalget.

Begrepsbruk i loven

Når det gjelder endring av begrepsbruk i lovverket, er utvalget delt. Vi mener det er et godt forslag å benytte et kjønnsnøytralt språk i benevnelsen av de ulike partene i foreldreskap. Ved å bruke begreper som «fødeforelder» i stedet for «kvinnen» eller «mor», vil en også favne flest mulig familiekonstellasjoner, som bør være et mål i lovverket. Dette er spesielt relevant i tilfeller der en må skille mellom mor som har født og barnets medmor, som altså ikke har født. I tilfeller der far er den som har født (slik som transmenn som har beholdt livmor og eggstokker) vil dette også sende positive og inkluderende signaler. Lovverket er ikke det samme som dagligtale, og bør følgelig bruke språk og begreper som favner hele befolkningen.

Begreper som samværsforelder og bostedsforelder framstår som utdaterte, når en har som mål å fremme likestilte foreldreskap, og ikke minst sikre barns rett til tilknytning til begge sine foreldre. Disse begrepene opprettholder et kunstig skille mellom foreldrene, som også signaliserer at den ene forelder er en «hovedomsorgsgiver», mens den andre ikke er det. Det må arbeides for å finne bedre og mer dekkende begreper som gir et riktigere bilde av situasjonen til foreldre som deler og samarbeider om omsorgen av barna sine, selv om de ikke bor sammen.

Samværs sabotasje og foreldrefremmedgjøring

Samværs sabotasje (i utredningen kalt samværs hindring) rammer først og fremst fedre, og barns forhold til sine fedre. Reform har ukentlig kontakt med menn i denne gruppen, og kjenner til hvor mye lidelse og sorg det skaper. Det gjelder også for barna. Anslag tyder på at mellom 26.000 og 46.000 barn ikke ser faren sin en vanlig

måned i Norge. Samværssabotasje er med andre ord et omfattende og stort samfunnsmessig problem.

I departementets innspillsmøte i mai 2019, uttrykte Reform tilfredshet med at problemet med samværssabotasje ble satt på dagsordenen. Vi roste utvalgets mandat, der det ble gjort klart at utvalget skulle undersøke og foreslå en bedret praksis på dette området.

Mange av barnas fedre i gruppen vi snakker om, opplever at avtalt samvær blir sabotert av forelderen barnet bos hos. Dette skaper mye konflikt. I mange tilfeller står foreldrene som utsettes for sabotasje helt maktesløse, uten noe å si eller gjøre for å oppnå å se barna sine. Det er spesielt urimelig at en del av dem attpåtil må betale forhøyet barnebidrag. Resultatet er et dårlig forhold mellom foreldrene som påvirker barna direkte, enten fordi konfliktene spilles åpent ut, eller ved at forelderen som utsettes for sabotasje, resignerer og gir opp, ikke sjelden for å skåne barnet for konflikt.

Ved dette tapes også den viktige kontakten med disse foreldrene, som i all hovedsak er fedre. Samværssabotasje som ikke blir påtalt og stanset, skaper med andre ord dype sår, vanskeliggjorte relasjoner og langvarige, ikke sjelden livsvarige, fravær av kontakt med far.

Utvalget går som tidligere omtalt ikke inn for delt fast bosted, og omtaler ikke foreldrefremmedgjøring spesifikt. Utvalget foreslår heller ikke andre tvangsmidler mot samværssabotasje enn dagbøter. Utvalget går mot at trekk i barnebidrag og tvangshenting brukes som virkemiddel i tilfeller der den ene forelderen nekter barnet samvær med den andre forelderen. Det framstår lite tillitsvekkende at utvalget ikke foreslår noen konkrete tiltak for å bekjempe eller løse disse situasjonene, annet enn mer mekling hos familievernkantoret.

Hindring av samvær er svært alvorlig, og krenker barnets rett til samvær like grovt som det krenker forelderen som ikke får samvær med sitt barn. I mange tilfeller grenser slik atferd fra den ene forelderen til psykisk vold, både mot barn og den andre forelderen. Psykisk vold bør bekjempes på lik linje med fysisk vold, og barn som opplever alvorlig tilknytnings- og samværssabotasje fortjener at det settes inn adekvate og virkningsfulle tiltak for å gjenopprette samvær og tilknytningen til den andre forelderen. Barn har rett til et liv uten vold, også når volden er psykisk.

Vi kan ikke se at utvalget har hensyntatt dette i sin utredning, eller i sine forslag til tiltak og lovendringer.

Vi legger til at enkelte høringsinstanser ser ut til å mene i at mistanke om voldsutøvelse fra samværsforelderen er en hovedgrunn til samværssabotasje. Underforstått her, er at sabotasje er et legitimt valg for å beskytte barnet. Dette er en lite heldig måte å møte dette problemet på. Ved akutt fare for vold er det selvsagt

foreldres plikt å hindre dette, enten det skjer hos bostedsforelderens eller samværsforelderens. Vold er imidlertid en politisak, og en sak for barnevernet og i neste omgang domstolene å ta stilling til. Det bærer galt av sted om eksistensen av slike alvorlige kriminelle handlinger skal gi foreldrene som har barna fast boende hos seg, skal kunne hindre samvær uten at det får konsekvenser. Dette kalles selvtekt, og må ikke få unnskyldte samværs sabotasje.

Barnelovutvalget har for øvrig ikke behandlet foreldrefremmedgjøring, til tross for at dette er et stort problem i dag. Vi støtter Foreningen 2 Foreldre i at det må tas inn en bestemmelse i Barneloven om dette.

Flytting

I likhet med samværs sabotasje, er bostedsforeldres flytting med barn uten avtale med foreldre med samværsrett, en stor belastning både for barn og forelder som blir igjen.

Etter dagens regler er det opp til bostedsforelder å avgjøre hvor i landet barnet skal bo. Den andre forelderens må reise sak for å få fast bosted, dersom hen (svært ofte en far) ønsker å hindre flyttingen. Flertallet i utvalget foreslår at foreldre som har foreldreansvar må være enige om flytting. Dermed blir det i teorien den som ønsker å flytte som må gå til sak for å kunne flytte, dersom foreldrene ikke er enige. Utvalget mener at mer enn en times reisevei i bil som utgangspunkt bør falle inn under samtykkeregelen. Dersom foreldrene ikke blir enige, skal domstolene avgjøre.

Reform støtter dette forslaget.

Når det gjelder flytting til utlandet, er Reform enig med Foreningen 2 Foreldre, som ber departementet om å foreslå lovendringer som hever terskelen for flytting av felles barn til utlandet, slik at en sikrer barn og foreldres rett til respekt for familieliv.

Vi støtter også Likestillings- og diskrimineringsombudet, som legger til grunn at det skal høre under foreldreansvaret å avgjøre hvor i landet barnet skal bo. Det er også godt kjent at enkelte tar med seg barnet til en annen kant av landet både for å hindre den andre forelderens kontakt med barnet, og for å hindre oppfølging og innsyn fra den kommunale barneverntjenesten. Dermed kan det være en styrke og en sikkerhet for barnet at begge foreldrene syn ligger til grunn.

Andre kommentarer

Vi støtter forslaget om å øke antallet timer for mekling ved familievernkontoret. Vi er enige i Likestillingssenterets påpekning om at dette vil kunne bidra til å løse saker på et lavere konfliktnivå enn det som ofte er tilfellet i dag, og vi støtter senterets forslag om en innsats for å øke de ansattes kompetanse når det gjelder likestilling, og når det gjelder bedre forståelse for kjønns- og seksualitetsmangfold.

Vi støtter også Foreningen FRI sitt forslag om å utrede en utvidelse av loven til å omfatte flere juridiske foreldre enn to. Det er viktig at loven tilpasses slik at den kan ivareta og gjenspeile det mangfoldet av familier som faktisk finnes.

Oslo, 6. mai 2021

Are Saastad /s/
daglig leder

Danel Hammer
rådgiver/saksbehandler

Referanser:

Storhaug, A. S. (2015). *Barnevernets forståelse av farskap*. Doktoravhandling ved Norges Teknisk Naturvitenskapelige universitet, NTNU. ISBN 978-82-471-4812-9.

Meland, Breidablik & Thuen (2019). *Divorce and conversational difficulties with parents: Impact on adolescent health and self-esteem*. *Scandinavian Journal of Public Health*. Volume: 48 issue: 7, page(s): 743-75